

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Kerk en Socialisme¹⁾

I.

De brochure, welke Dr H. de Vos, predikant te Sneek, over het vraagstuk van Kerk en Socialisme schreef, is van een geheel ander gehalte dan die van zijn geestverwant Dr Horreüs de Haas getiteld: „Socialisme en Levensbeschouwing“, welke wij eenige weken geleden in dit blad bespraken.

De schrijver hoedt zich voor simplistische en lichtvaardige conclusies; hij is diep van den ernst van het door hem behandelde probleem overtuigd, en begeert van harte hereniging. De wijze, waarop hij over de leer der Kerk spreekt, doet veel sympathieker aan dan de houding van den Zwolschen predikant, die immers voor de „gangbare godsdienstigheid“ weinig goede woorden over heeft, en op grove wijze de historie der kerk scheitst.²⁾

Dr de Vos behandelt eerst het „uiteengaan“ van Kerk en socialisme, daarna het wezen en de taak der Kerk, vervolgens den zin van het socialisme en tenslotte de ontmoeting tusschen beide „geestelijke machten“. De inhoud van elk dezer hoofdstukken is overdenking waard.

De Kerk verlangt naar den terugkeer der massa, welke haar den rug toewendde; zij zoekt, door de liefde van Christus gedrongen, het verloren. Zij wenscht aan die massa de blijde boodschap van het Evangelie te brengen, onder haar van zonde en genade te getuigen en haar te wijzen op de verlossing van het Kruis. Bij de vervulling van die taak stuit zij op talrijke, schier onoverkomenlijke hindernissen. Niet alleen overtuigde marxisten, maar ook meer „idealistisch“ georiënteerde socialisten, zoals Dr Horreüs de Haas, verkondigen nog steeds aan hun volgelingen, dat tusschen Kerk en leven een groote kloof gaapt, dat de belijdenis der Kerk verwerpelijk is, en de arbeiders wel nooit meer haar „verouderde dogmata“ kunnen aanvaarden. Mede daarom luisteren haar leden met belangstelling naar een woord als dat van Dr de Vos. Wordt hier een weg gewezen?

De Sneeker predikant stelt eerst het feit der scheiding vast. Hoe men het ook meent te moeten beoordeelen, zegt hij, men heeft te aanvaarden, dat in ons land tenminste, de kerk en het socialisme aan elkaar voorbij gegaan zijn en nog gaan. De socialistische partijen en hun leiders blijken weinig of geen waarde te hechten aan de kerk; de kerken en hun leiders hebben de socialistische beweging noch bij haar ontstaan noch bij haar voortgaan met veel vreugde begroet.

Hoe oordeelde Prof. Adolf Keller ook weer? „De arbeidersbeweging van de laatste tientallen jaren, tenminste op het continent, lijkt één groote afval ener machtige volksgroep van de wereldbeschouwing, levensopvatting en verkondiging, welke de Kerk voorstaat“. Inderdaad: over het feit der scheiding bestaat geen twijfel.

Beteekent dat nu, vraagt Dr de Vos, dat de beide „partijen“ elkaar slechts negeren, of staan zij na de breuk niet veeleer vijandig tegenover elkaar? Officieel, antwoordt hij, is er nooit een „oorlogsverklaring“ geweest. De Synode van de Gereformeerde Kerken heeft, aldus het betoog, wel verklaard, (in 1920), dat voor een lid dezer Kerken geen plaats is in een organisatie, die zich op den grondslag van den klassenstrijd stelt, maar „het socialisme als zodanig wordt niet veroordeeld“. De Rooms-Katholieke Kerk toont in de pauselijke encyclieken hevig tegen het socialisme, maar de „eenige kerkelijke consequentie, welke zij daaraan verbindt, is, dat zij de socialistische Katholieken uitnodigt terug te keeren“. En „de socialistische partijen“, met uitzondering van het communisme, „hebben steeds den godsdienst en dus het behooren tot een kerk, als een persoonlijke aangelegenheid beschouwd, waar de partij niets mee te maken had“.

Dr de Vos voelt echter wel, dat dit antwoord geen bevrediging kan schenken. (De Synode van Loeuwarden heeft natuurlijk wel het socialisme veroordeeld, immers zij verwierp, terecht, den grondslag dezer leer: den klassenstrijd.) De Kerk, zegt hij, kan niet dulden, dat men het lidmaatschap tot een persoonlijke aangelegenheid verklaart, die er verder niet toe doet. Voor haar geldt: wie niet voor mij is, die is tegen mij“. En ook het socialisme heeft „een universalistische strekking“. Een macht, die zich afzijdig houdt en

nam in beteekenis toe, en bloedde de Christelijke patroons-„stands“-vereniging Boaz dood. Een lijdensweg van ruim 25 jaren.

Tot in 1918 door een krachtige figuur in onzen Christelijken kring, door Dr H. Colijn, de koe bij de horens werd gevat. Wat reeds in de tweede jaarvergadering van Boaz in 1893 als noodzakelijkheid was gebleken, volbracht Colijn in 1918 door de splitsing van Boaz in een Werkgevers-, een Middenstands- en een Boeren- en Tuindersorganisatie. Ook nu nog stond aan allen niet helder voor den geest, of deze drie organisaties „stands“-organisaties of wel Centrales, mede opgebouwd uit vakorganisaties zouden kunnen zijn, maar de splitsing op zichzelf bood in ieder geval meer mogelijkheid om tot beteren opbouw te komen, en als vanzelf kwam nu het vraagstuk der Christelijke patroons-vakorganisatie weer aan de orde. Ook echter het tweede Christelijk Sociaal Congres, in 1919 gehouden, gaf geen duidelijke richting ten deze aan.

Meer teekening in de begrippen ontstond, toen in datzelfde jaar door de drie Christelijke patroonsorganisaties, de Werkgevers, Middenstanders, en Boeren, een ééndaagsche conferentie werd gehouden over het vraagstuk der afzonderlijke Christelijke patroonsvakorganisatie, waarin Mr P. S. Gerbrandy en Prof. J. R. Slotemaker de Bruine het pro en contra behandelden. Mr Gerbrandy vooral toonde helder en klaar aan de beteekenis van de Christelijke patroonsvakorganisatie in het raam van de ontwikkeling der maatschappij. Prof. Slotemaker de Bruine aanvaardde deze uitsluitend in noodgevallen. Vanaf dat moment is echter in Nederland de slichting van Christelijke patroonsvakorganisaties meer doelbewust angevat.

Toch ging het pad nog niet op rozen.

Toen in 1920 ook door de Christelijke Werkgeversorganisatie besloten werd om de Christelijke patroonsvakorganisatie ter hand te nemen, werkte weer verwarrend, dat dit gezamenlijk zou gebeuren door groot-werkgevers en middenstanders, vereenigd in één gezamenlijke vakcentrale. Het karakter van „Centrale“ organisatie kende men, leder voor zich, blijkbaar aan de eigen organisatie nog niet toe, en vooral de praktische beteekenis van de splitsing in drie Centrale organisaties besefte men blijkbaar nog niet ten volle, hoewel de organisatie in neutralen en R-Kath. kring toen reeds voldoende richtlijnen bood. Gedurende eenigen tijd heeft zelfs een Christelijke patroonsvakcentrale bestaan, die weer werd opgeheven.³⁾ De vaste lijn ontbrak nog. In middenstanders- meer dan in groot-werkgeverskringen ging men echter door met het stichten van vakorganisaties. Enkele vakorganisaties als schilders, bakkers, schoenmakers, manufacturiers, schippers, bouwvakpatroons, melkslijters, waren of werden gesticht.

De Christelijke Boeren- en Tuindersbond vooral voerde een onafgebroken strijd tegen de „neutrale“ vakorganisatie op agrarisch gebied en voerde het pleit voor organisatie onder eigen banier.

Bij de groot-werkgevers probeerde men o.a. in de metaalindustrie en in de bouwvakken om tot eigen vakorganisatie te komen, doch dat mislukte, en daarna studeerde men maar steeds op het vraagstuk door. Een aparte commissie bracht daar zelfs in 1929 nog rapport over uit, welk rapport, achteraf gezien, helaas de verwarring nog vergrootte, en schade heeft gedaan aan de ontwikkeling der Christelijke patroonsvakorganisatie. Het rapport is gelukkig nimmer aanvaard. Eerst in 1936 heeft de Christelijke Werkgeversorganisatie, omgevormd in een Verbond van Prof. Chr. Werkgevers in Nederland, een meer positief geluid doen hooren, en is besloten om, waar mogelijk, de op-richting van eigen principiële vakorganisatie van patroons met kracht ter hand te nemen. Sedert dien zijn een drietal nog kleine Christelijke vakorganisaties van groot-werkgevers in het Verbond opgenomen.

De Christelijke Middenstandsbond heeft er ook enkele. De grootste en meest beteekenende Christelijke patroonsvakorganisaties zijn echter nog niet bij een Centrale aangesloten.⁴⁾ De beteekenis hiervan schijnt aan alle leden dezer organisaties nog niet duidelijk, en de geringe financiële offers, die dit eischt, nog niet waard, misschien ook zijn deze broeders, die zeker tot de pioniers en de meest principiële strijders behooren, afgeschrikt door de misvattingen en den verwarrenden gang van zaken in het verleden.

Toch zijn wij niet zonder hope. Het vordert, zij het ook langzaam aan. Als men, leering trekkende uit de misvattingen in het verleden, de principiële beteekenis van Centrale zoowel als van vakorganisatie onder eigen banier maar leert inzien.

Want vooral de principiële beteekenis zal het zijn, die onze Christelijke patroons moet roepen tot de Wet en tot de Getuigenis.

A. BORST Pzn.

Had men, menschelijkerwijs gesproken, reeds in het laatst der negentiger jaren of in het begin dezer eeuw in onzen Christelijken kring besef van de plaats en vooral de beteekenis van de Christelijke patroonsvakorganisatie en die der Centrale organisaties in het raam van de toen reeds warm bepleite organisatie der maatschappij, wij zouden er zeer waarschijnlijk thans met de Christelijke patroonsorganisatie beter voor staan.

Toen in de zeventiger jaren Patrimonium was gesticht, was zelfs aanvankelijk de gedachte, dat in deze organisatie Christelijke patroons zoowel als Christelijke arbeiders, boeren zoowel als middenstanders zouden kunnen worden samengebracht. De praktijk bewees echter vrij spoedig, dat een dergelijke organisatie, hoe voortreffelijk ook op zichzelf, juist door haar algemeenheid de beteekenis miste voor de bijzondere bouw en inrichting van de maatschappelijke organisatie.

Datzelfde miste ook Boaz, die in 1892 opgerichte Christelijke patroonsorganisatie. Na het eerste Christelijke congres in 1891, en als praktisch resultaat daarvan opgericht, bleek ook al weer vrij spoedig, dat Boaz niet bracht, wat daarvan was gehoopt. Dat Boaz zou kunnen zijn of worden een Centrale, mede gevormd door Christelijke patroonsvakorganisaties, stond niemand, of slechts zeer enkelen, voor den geest.⁵⁾ Zelfs Dr A. Kuyper niet.

Ongetwijfeld is het Kuyper geweest, die in het laatst der vorige eeuw meer dan anderen heeft gepleit voor organisatie der maatschappij, en die met genialen greep de groote lijnen heeft geteekend om tot deze organisatie te komen. Maar in de praktische uitvoering heeft, achteraf gezien, ook Kuyper de richtlijnen niet doorgetrokken. Wellicht zag ook hij de mogelijkheid niet om toen reeds tot Christelijke vakorganisatie van patroons te komen, en koos hij een zijweg, die uiteindelijk tot den hoofdweg moest leiden. De Christelijke vakorganisatie van arbeiders vroeg aller aandacht en zorg. Talrijke politieke vraagstukken wachtten op behandeling. Het getal Christelijke patroons was niet groot. De meesten behoorden tot den kleinen middenstand en de boeren. Slechts enkele grooten werden onder hen gevonden. Daarom bepleitte Kuyper sterk het lidmaatschap van Boaz. In Boaz zou zich een „stands“-organisatie kunnen ontwikkelen, waarin men de beginselen besprak, welke beginselen in de middenstandsbeweging als aanvulling en correctief uitnemende diensten konden bewijzen. De ontwikkeling der Christelijke patroonsorganisatie was zeker meer bevorderd, wanneer toen reeds de begrippen omtrent Centrale en vakorganisatie meer vasten vorm hadden gehad.

Onze Christelijke patroons voelden er blijkbaar niets voor om in de Christelijke „stands“-organisatie Boaz zoo nu en dan eens bijeen te komen ter behandeling van een of ander principieel onderwerp. Zij hadden aan die organisatie niets, zoo beweerden velen. Financiëel hadden ze er ook niet veel voor over. In hun z.g. neutrale patroonsvakorganisatie kwamen de dingen van den dag aan de orde, van belang voor hun onderneming, vooral toen de vakorganisaties van arbeiders van allerlei richting werden opgericht en beteekenis verkregen.

In plaats van in samenwerking met de toen kleine, doch reeds beteekenisvolle vakorganisaties van onze Christelijke arbeiders bedrijfsgewijze te arbeiden aan de verbreiding van het beginsel der Christelijke solidariteit, bleven in talrijke bedrijfstakken patroons Christelijk en niet-Christelijk jarenlang bij elkander in één vakorganisatie, die men „neutraal“ noemde, menigmaal helaas met het enkele doel om zoo tegenover de arbeidersorganisaties, onverschillig van welke richting, één lijn te trekken en sterk te staan.⁶⁾ Klassenstrijd in optima forma.

Zoo groeide de neutrale patroonsorganisatie en

1) spoor werden gebracht. Ook aan de behandeling der schijnbaar „technisch-economische“ vraagstukken, meestal nauw verwant met ethische of sociale vraagstukken, dient een concrete geloofsbekentenis ten grondslag te liggen, welke beter en zuiverder tot uitdrukking komt in het organisch verband der eigen Christelijke organisatie.

2) Wellicht heeft onze helaas vroeg ontslapen A. Wiersinga, energiek organisator als hij was, voor zijn gestoesoog in groote lijnen de juiste organisatie-ontwikkeling gezien. Op het eerste Chr. Soc. Congres in 1891 betoogde hij inzake de arbeidersorganisaties: (Proces-Verbaal Chr. Soc. Congres 1891, blz. 234) „Deze corporatiën (bedoeld werden de arbeidersverenigingen, A. B.) stonden in de groote steden zooveel mogelijk naar de vakken (wij cursiveeren) te worden gesplitst... Tot sterking van dit organisch verband zouden al deze corporatiën niet op zichzelf behooren te staan, maar in een landelijke vereeniging zich moeten openbaren als geheel.“ (Niet zoo concreet nog, maar toch in groote lijnen het C.N.V.) (A. B.)

Blz. 235: „Niet minder echter dan de plaatselijke corporatiën van Christelijke arbeiders (hier richt ge een ontwerp voor Chr. Besturenbonden, A. B.) zijn Christelijke patroonsverenigingen gewenscht. Patroonsverenigingen met eene organisatie als die der arbeidersverenigingen.“ (Wij cursiveeren, want vooral op dit laatste komt het aan, A. B.)

En verder op blz. 235 onderaan: „De arbeiderscorporatie en de patroonsvereniging, ieder zelfstandig en vrij georganiseerd, doch niet los naast elkander staande, veel minder nog zich vijandig tegenover elkander stellende, maar met elkaar in contact gezet — dat zij het doel.“

3) In de jaren na 1900 heeft Boaz nog een poging gewaagd om te komen tot de vorming van eigen bedrijfspgroepen. Een vorm van Christelijke vakorganisatie van patroons dus. Deze bedrijfspgroepsvorming heeft jammerlijk schipbreuk geleden. Onze Christelijke patroons waren er niet warm voor te krijgen. Ook hier weer bleek, welk een machtige aantrekkingskracht de „neutrale“ organisaties vormden, en het gemis aan besef van de principiële beteekenis der Christelijke organisatie.

4) Door deze Vakcentrale is 15 Oct. 1931 een conferentie gehouden, waarin door Prof. P. S. Gerbrandy en H. Amelink nog eens met klem de principiële beteekenis van Chr. patroonsvakorganisatie is bepleit. Deze conferentie is zeer nuttig geweest.

5) Zeer onlangs sloot de Christelijke Bond van Bakkerspatroons in Nederland zich bij de Centrale organisatie, de Christelijke Middenstandsbond, aan.

1) „Tijd en Taakserie“, onder redactie van Dr W. Banning. (Uitgave: N.V. „De Arbeiderspers“.)

2) Prof. Dr K. Dijk, die in het Januari-nummer van „Horizon“ het door Dr Horreüs de Haas aangehaalde boek van Stefan Zweig „Castello gegen Calvin oder Ein Geistesgen gegen die Gewalt“ bespreekt, herinnert er aan, dat Zweig Calvin met Robespierre vergelijkt, en uit de beruchte kritiek van den roomschen Bolsec het woord overneemt, dat de terreur van Calvin nog vreeslijker geweest is dan alle bloedige orgieën der Fransche revolutie“. Zulk een auteur acht Dr de Haas geschikt om een oordeel over Calvin te vormen. Hier is alle ernst zoek.

ms te mach-
dert hij jaren-
ert hem bij-
eftijd, antee-
den weg.
l Kuyper de
me vrienden
uimigen man-
ngen, die gij
nemen.
ging en voor-
arschuwingen
Vallen ande-
tusschen hen
an, dan kiest
„zoetsappige
der aan ver-
gen heel zijn
niet met zijn
n, gedwongen
van meening
nen, dan for-
p hun onder-
llt.

„altijd leed“,
eel de brief-
en voorgoed,
het tegendeel,
n zin Groens
r met Groens

SMITSKAMP.

SHAP JK

trales en Vak-
kerkelijk.
ons vaderland.

eekenis.

patroonsorga-
altijd de be-
hen, het ver-
band met de
de patroons-
uidelijk voor
le gedaan aan
n organisaties
kt. Het orga-
bouw van de
schen beiden
len.

je toch moet,
e opgebouwd
patroons, en
noeten in de
toporganisatie

verleden niet
d ingericht als
isatie, waarbij
behoorde, zich
van patroons
vakorganisatie
er „technisch“
effing van het
die een meer
onen, arbeids-

en de sociale
scheiden zijn,
lang geleerd,
blijkbaar niet
ten deze op de

ingen was een
re de „stands“-
„sociale“ vak-
n het Christe-
„technische“
k en wensche-

h gaarne, ook
te organisaties
patroons tot
n principiële

nderen. De prin-
lijke patroonsvak-
beseft. (Zie: „H.
die“, blz. 99-107).
gedokterd. (Zie:
olle wapenrusting.
sek, dat aan z.g.
andere PRINCI-
e patroons waren
aties ingeburgerd.
tend zout“ daarin
en, dat meermalen
onze Christelijke
it ging er echter
v met de Christe-
Hun opbouwende
niet steeds zuiver
ers op een dwaal-